

Nr 221

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl. jämte motioner.

(1:a avd.)

I propositionen nr 162 har Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 16 oktober 1970 föreslagit riksdagen att dels godkänna de riktlinjer som angetts i nämnda statsrådsprotokoll för bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl., dels godkänna att en central nämnd för bistånds- och katastrofutbildning inrättas den 1 juli 1971.

I propositionen föreslås att värnpliktiga m. fl. som har särskilda förutsättningar och fyller vissa grundläggande krav bereds tillfälle att inom ramen för värnplikten och den vapenfria tjänsten genomgå en särskild bistånds- och katastrofutbildning. Utbildningen som skall stå öppen även för kvinnor föreslås omfatta inledande utbildning (90 dagar), allmän biståndsutbildning (250 dagar), katastrofutbildning (110 dagar) och fortsatt tjänstgöring i minst 90 och högst 160 dagar.

Målet för utbildningen är att skapa en reserv för rekrytering av personal för bilateralt och multilateralt utvecklingssamarbete samt för katastrofhjälp. Rekryteringen föreslås inriktas främst på de yrkesgrupper som dominerar inom SIDA:s verksamhetsområde. De som har genomgått utbildningen föreslås bli sammanförda i en särskild kår, beredskapskåren för biståndsinsatser.

Vidare föreslås att en nämnd inrättas för att leda och genomföra utbildningen. Utbildningen avses inledas år 1972 med en kontingent om 100 personer.

I detta sammanhang har utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1343 av herrar Dahlén och Wikström och II: 1563 av herrar Wiklund i Stockholm och Gustafson i Göteborg, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att tjänstgöring i internationellt biståndsarbete skall kunna tillgodoräknas som fortsatt tjänstgöringstid i enlighet med vad som anförts i motionerna, samt att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag angående tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöringen och vapenfri tjänst i enlighet med vad som anförts i motionerna,

dels motionen I: 1344 av fru Segerstedt Wiberg, vari bl. a. diskuteras biståndsutbildning i nordisk samverkan och hemställes att i motionen framförda synpunkter beaktas vid behandlingen av ifrågavarande proposition,

dels de likalydande motionerna I: 1345 av herr Sundgren och II: 1562 av herr Svensson i Kungälv m. fl., vari hemställts att biståndsarbete i princip godtas som värnplikts- eller vapenfri tjänst, att grundutbildningen differentieras i fråga om innehåll och omfattning med hänsyn till olika yrkesgruppers behov och att vad sålunda anförts ges Kungl. Maj:t till känna,

dels de likalydande motionerna I: 1346 av herr Werner och II: 1561 av fru Ryding m. fl., vari hemställts att riksdagen avslår Kungl. Maj:ts proposition 1970: 162 och att regeringen i ny undersökning låter pröva formerna för u-landstjänst som ett värnpliktsalternativ och framlägger förslag i enlighet med i motionerna anförda synpunkter,

dels motionen II: 1560 av herrar Björck i Nässjö och Oskarson, vari hemställts att riksdagen måtte avslå proposition nr 162 och att riksdagen i övrigt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning av ett system för utbildning av personal för bistånds- och katastrofinsatser utan anknytning till värnpliktslagar och lagen om vapenfri tjänst.

Utskottet. I propositionen föreslås att värnpliktiga, vapenfria tjänstepliktiga och kvinnor som har särskilda förutsättningar och fyller vissa grundläggande krav bereds tillfälle att genomgå en särskild bistånds- och katastrofutbildning. Utbildningen avses syfta till att skapa en reservkår för rekrytering av svensk personal för bilateralt och multilateralt utvecklingssamarbete, att skapa möjligheter att komplettera den tekniska kontingenten i beredskapsstyrkan för FN-tjänst och att sätta upp särskilda kontingenter för katastrofhjälp. Den syftar vidare till att ge vidgade möjligheter för enskilda organisationer att rekrytera personal för biståndsinsatser och katastrofhjälp. Krigsplacering och fortsatt tjänstgöring (repetitionsutbildning) föreslås ske inom totalförsvaret, främst civilförsvaret. Kvinnor som har genomgått utbildningen krigsplaceras inom civilförsvaret som civilförsvarspliktiga eller placeras efter frivilligt åtagande inom totalförsvaret i övrigt. De som med tillfredsställande resultat har genomgått utbildningen redovisas i en beredskapskår för biståndsinsatser. Ständigt insatsberedda hjälpkontingenter avses tills vidare inte organiseras. För att leda och genomföra nämnda utbildning och för att besluta om antagning till densamma föreslås en särskild nämnd med kansli och utbildningsorganisation, inrättad som ett fristående organ under försvarsdepartementet. Själva utbildningsverksamheten avses samförläggas med en av civilförsvarets fältskolor.

Utskottet finner det vara angeläget att i Sverige anordnas en kvalificerad utbildning med inriktning på utvecklingssamarbete och katastrofinsatser. Utskottet erinrar i detta sammanhang om att målsättningen för krigsmakten enligt beslut av 1968 års riksdag innehåller ett krav att krigsmakten skall vara beredd att avsätta resurser för medverkan av Sverige i FN:s aktioner i syfte att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet. Som framgår av proposition 1968: 110 ingår bland vårt lands säkerhetspolitiska mål att verka för en fredlig utveckling i världen. Strävandena härför innefattar, sedda i ett vidare perspektiv, även vårt lands utvecklingssamarbete med de fattiga länderna. Det är därför inte onaturligt att frågan om en sådan utbildning, liksom frågor om utbildning och tjänstgöring för svensk FN-personal, nu tas upp med anknytning till totalförsvarets förhållanden.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till att de utbildade ges kunskaper som är av direkt värde för totalförsvaret och avses bli krigsplacerade i detta, anser ut-

skottet att det inte föreligger något hinder mot att den föreslagna utbildningen anordnas inom ramen för värnpliktstjänstgöringen och den vapenfria tjänsten. Utbildningen bör stå öppen även för kvinnor och för värnpliktiga och vapenfria tjänstepliktiga som har frikallats från tjänstgöring eller önskar genomgå utbildningen utöver värnpliktsutbildning eller vapenfri tjänst. Motionen II: 1560 avstyrks.

Däremot anser utskottet liksom departementschefen att det inte är förenligt med det nuvarande värnpliktssystemet att låta tjänstgöring inom ramen för utvecklingssamarbete och katastrofhjälp bli ett alternativ till värnpliktstjänstgöring eller vapenfri tjänst. Yrkandena i motionerna I: 1343 och II: 1563, I: 1344, I: 1345 och II: 1562, I: 1346 och II: 1561 om tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst innebär att en revision av det nuvarande värnpliktssystemet skulle bli nödvändig. Om utvecklingen skulle påkalla en sådan revision förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t tar initiativ härutinnan. Utskottet avstyrker förevarande motionsyrkanden.

Vissa andra länders handläggning av frågor om utbildning och rekrytering till biståndsinsatser skiljer sig från den i propositionen föreslagna. Detta synes bl. a. sammanhånga med annorlunda principer för uttagning av värnpliktiga.

Det bör vidare framhållas att rekrytering av personal i Sverige för utvecklingssamarbete i regel sker med utgångspunkt från önskemål och behov hos vederbörande mottagarländer. Biståndsorganens möjligheter att tillgodogöra sig värnpliktiga är därigenom starkt begränsade. Det kan i sammanhanget också erinras om generalsekreterarens i FN initiativ om inrättande av en FN:s fredskår. Enligt önskemål från de presumtiva mottagarländerna bör av medlemmarna i denna fredskår fordras universitetsexamen eller kvalificerad yrkesutbildning.

I motionerna I: 1343 och II: 1563 har yrkats att tjänstgöring i internationellt biståndsarbete skall kunna tillgodoräknas som fortsatt tjänstgöringstid. Departementschefen anför i denna fråga.

Vad 1968 års utredning om biståndsutbildning har föreslagit i fråga om tillgodoräknande av tjänstgöring inom bilateralt och multilateralt utvecklingssamarbete m. m. som tjänstgöringstid enligt värnpliktslagen och lagen om vapenfri tjänst kan jag f. n. inte biträda. Behovet av att fastställa generella regler för sådant tillgodoräknande är inte tillräckligt styrkt. I avvaktan på närmare erfarenheter anser jag att beslut om eventuellt tillgodoräknande tills vidare bör fattas i varje enskilt fall. Däremot anser jag att möjlighet bör finnas för värnpliktig eller vapenfri tjänstepliktig, som vid tiden för den allmänna bistånds- och katastrofutbildningens början redan är anställd inom SIDA:s fältverksamhet eller inom mellanstatlig organisations fältprojekt, att få räkna tjänstgöring i denna anställning som del av bistånds- och katastrofutbildning om tjänstgöringen omfattar minst 2 år. Jag förutsätter då att vederbörande för att vinna sådan anställning har visat sig besitta de kunskaper, den kompetens och den personliga mognad som utbildningen är avsedd att ge honom. Sådan värnpliktig eller vapenfri tjänstepliktig bör genomgå endast inledande utbildning, egentlig katastrofutbildning om ca 250 timmar samt fortsatt tjänstgöring (repetitionsutbildning).

Utskottet godtar departementschefens uttalande på denna punkt och avstyrker motionerna I: 1343 och II: 1563 såvitt nu är i fråga.

Utskottet har inte något att erinra mot förslaget till utbildningens innehåll. Utbildningen skall bygga på förutsättningen att elev inhämtar yrkeskunskaper på vanligt sätt och att den särskilda bistånds- och katastrofutbildningen skall ge de kunskaper och den förståelse som utöver yrkesutbildningen behövs för en god insats. Utskottet förutsätter att frågan om en differentiering av föreslagen utbildning får prövas sedan närmare erfarenheter vunnits. Yrkandet i motionerna I: 1345 och II: 1562 om differentiering av utbildningen avstyrks.

Beträffande utbildningens genomförande m. m. kan erfarenheterna självfallet ge anledning till förändringar. Härvid bör uppmärksammas möjligheterna till nordiskt samarbete.

Utskottet har inte något att erinra mot de föreslagna riktlinjerna i övrigt eller mot att en central nämnd inrättas för att leda och genomföra utbildningen.

Utskottet hemställer

1. beträffande utredning av ett system för utbildning av personal för bistånds- och katastrofinsatser utan anknytning till värnpliktslagen och lagen om vapenfri tjänst att riksdagen avslår motionen II: 1560 såvitt nu är i fråga,

2. beträffande tillgodoräknande av tjänstgöring i u-hjälpsarbete som fortsatt tjänstgöring att riksdagen avslår motionerna I: 1343 och II: 1563 såvitt nu är i fråga,

3. beträffande differentiering av utbildningen i fråga om innehåll och omfattning att riksdagen avslår motionerna I: 1345 och II: 1562 såvitt nu är i fråga,

4. beträffande tjänstgöring i internationellt biståndsarbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst att riksdagen avslår motionerna I: 1344, I: 1343 och II: 1563, I: 1345 och II: 1562, I: 1346 och II: 1561, sistnämnda sex motioner såvitt nu är i fråga,

5. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1346 och II: 1561 samt II: 1560, nämnda motioner såvitt nu är i fråga, godkänner de riktlinjer som angetts i statsrådsprotokollet för bistånds- och katastrofutbildning av värnpliktiga m. fl.,

6. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 1346 och II: 1561 samt II: 1560, nämnda motioner såvitt nu är i fråga, godkänner att en central nämnd för bistånds- och katastrofutbildning inrättas den 1 juli 1971.

Stockholm den 8 december 1970

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Vid ärendets slutbehandling inom utskottet har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Bohman (m), Fritz Persson (s), Axel Andersson (fp), Rikard Svensson (s), Virgin (m), Ivar Johansson (cp), fru Wallentheim (s), herrar Mårtensson (s), Bertil Petersson (s), Bengt Gustavsson (s), Nyman (fp), Hjorth (s), Högström (s), Wikström (fp) och Olle Eriksson (cp) samt

från a n d r a kammaren: herrar Almgren (s), Mellqvist (s), Gustafson i Göteborg (fp), Nordstrandh (m), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Lindholm (s), Mattsson (cp), Johansson i Norrköping (s), Alemyr (s), Antonsson (cp), Källstad (fp), fru Holmberg (s), herrar Petersson i Gäddvik (m), Elmstedt (cp) och Lindberg (s).

Reservation

av herrar Axel Andersson (fp), Nyman (fp), Wikström (fp), Gustafson i Göteborg (fp) och Källstad (fp) som anser att

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 3 som börjar med »Däremot anser» och slutar med »förevarande motionsyrkanden» bort ha följande lydelse:

»I motionerna I: 1343 och II: 1563, I: 1344, I: 1345 och II: 1562, I: 1346 och II: 1561 aktualiseras utvecklingssamarbete och katastrofhjälp som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst. Utredningen Värnplikt och biståndsbildning har inte haft möjlighet att fritt pröva denna fråga. Med hänsyn till den växande opinionen och den internationella utvecklingen på detta område bör enligt utskottets mening riksdagen hemställa hos Kungl. Maj:t om sådant förslag, gärna efter samråd med övriga nordiska länder.»

»4. att riksdagen i anledning av motionerna I: 1344, I: 1343 och II: 1563, I: 1345 och II: 1562, I: 1346 och II: 1561, sistnämnda sex motioner såvitt nu är i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställer om förslag angående tjänstgöring i internationellt biståndsbete som alternativ till värnpliktstjänstgöring och vapenfri tjänst.»